

DOI 10.51558/2490-3647.2022.7.1.509

UDK 373.2:78

Primljeno: 18. 11. 2021.

Izvorni naučni rad
Original scientific paper

Daliborka Popović, Božana Rašković

PEDAGOŠKA PODRŠKA U RAZVIJANJU MUZIČKIH SPOSOBNOSTI KOD DECE PREDŠKOLSKOG UZRSTA¹

U radu se polazi od razmatranja faktora koji opredeljuju razvijenost muzičkih sposobnosti, te se ističe uloga adekvatne podrške u okviru institucionalnog muzičkog obrazovanja, sa posebnim osvrtom na adekvatan pedagoški pristup u izboru sadržaja i njihove didaktičko-metodičke operacionalizacije. U cilju određivanja značaja adekvatnog pedagoškog pristupa, izvršeno je istraživanje na uzorku od 118 dece predškolskog uzrasta u predškolskoj ustanovi „Veselo detinjstvo“ u Raški, odnosno, eksperimentalna provera uticaja primene optimalnih didaktičko-metodičkih postulata u razvijanju muzičkih sposobnosti. Rezultati primene eksperimentalnog programa su pokazali pozitivne efekte u razvijanju muzičkih sposobnosti u odnosu na ustaljenu praksu, što implicira snažniju podršku muzičkih pedagoga vaspitačima. Zaključuje se da je sveobuhvatniji vid podrške neophodno pružiti vaspitačima počev od inicijalnog obrazovanja, a takođe i kroz profesionalni razvoj, kako bi adekvatno podržavali dečje muzičke potencijale i darovitosti, od najranijeg uzrasta.

Ključne reči: pedagoški pristup; deca predškolskog uzrasta; muzičke sposobnosti; vaspitač; eksperimentalni program.

¹ Rad predstavlja rezultat rada na projektu „Implementacija nastavnih sadržaja iz Didaktike u studijske programe za vaspitače u predškolskim ustanovama u izmenjenim uslovima predškolskog vaspitanja i učenja“ u okviru programske aktivnosti Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije *Razvoj visokog obrazovanja (2021/22)*.

UVOD

Gotovo sva istraživanja u čijem je fokusu razvoj sposobnosti, upućuju na zaključak da je period ranog detinjstva „kritičan period” za učenje, te ujedno i za razvoj skoro svih sposobnosti (Radonjić 1992, Baucal 2012). Istraživanja su pokazala da izlaganje deteta muzičkim iskustvima doprinosi „razvoju određenih vidova intelektualnih sposobnosti, boljoj koordinaciji pokreta, koncentraciji, pamćenju, i razvoju osetljivosti za razumevanje i doživljavanje muzike” (Klemenović i Andre 2008 : 300). U tom smislu, adekvatna podrška odraslih, roditelja i vaspitača je od ključnog značaja.

U vezi sa odrednicama razvoja muzičkih sposobnosti u literaturi postoje različita gledišta i argumenti. Dok jedni polazi od teze da su osnovne komponente muzičkog talenta urođene i da funkcionišu od ranog detinjstva (McPherson i Williamon 2006; Haroutounian 2002; Radoš 2010; Mosing, Madison, Pedersen, Kuja-Halkola i Ullén 2014; Grujić 2017), drugi ističu da, uprkos postojanju izvesnih bioloških faktora, interakcija sa muzički stimulativnom sredinom predstavlja značajniji faktor u razvoju muzičkih sposobnosti od naslednog (Michel 1973; McPherson i Williamon 2006; Hallam 2006). Na nivou dosadašnjih ukupnih saznanja o prirodi muzičkih sposobnosti dileme oko prednosti nasleđa ili sredine gube svoju osnovu, jer postoji opšta usaglašenost da su one rezultat naslednih predispozicija koje se ostvaruju tek u okviru određenih povoljnih kontekstualnih faktora (Matić, Mirković Radoš 1986; Mirković Radoš 1996). Prva muzička iskustva deca stižu u krugu porodice, a dolaskom deteta u predškolsku ustanovu počinje sistematski rad na razvoju i uspostavljanju temelja specifičnih sposobnosti i svojstava (Đurković Pantelić 1998). Stoga je razvoj muzičkih sposobnosti potrebno posmatrati i analizirati u okviru adekvatnog muzičkog obrazovanja, koje je zavisno od profesionalne kompetentnosti vaspitača, a kasnije učitelja i nastavnika. Naime, „da bi učenici koji pokazuju posebne sposobnosti razvili svoje kapacitete, potrebna im je stimulativna okolina“ (Muratović i Musić 2017: 97).

Ispitivanje muzičkih sposobnosti dece može da ukaže na stanje u realizaciji vaspitno-obrazovnih sadržaja u predškolskim ustanovama, a sagledani rezultati istraživanja nameću potrebu da se sa aktuelnim stanjem u domenu razvoja muzičkih sposobnosti upoznaju njihovi direktni realizatori, kako bi obezbeđivanjem podsticajnih uslova doprineli maksimalnom razvoju. Bez obzira na nivo nasleđenih dispozicija i stepen podrške razvoju muzičkih sposobnosti u porodičnom okruženju, pravilan rad sa decom u predškolskoj ustanovi zbog svoje specifičnosti, može značajno uticati na razvoj ukupne muzičke darovitosti.

U tom je smislu s ciljem određivanja značaja uloge vaspitača izvršeno svojevrsno pilot istraživanje, kako bi se stekao uvid u način realizacije muzičkih aktivnosti jednog broja vaspitača u vrtiću „Veselo Detinjstvo” u Raški. Rezultati analize pedagoške dokumantacije i posmatranje aktivnosti ukazivali su na to da se nedovoljno vremena i pažnje posvećuje didaktičko-metodičkoj operacionalizaciji muzičkih sadržaja, što je bio povod za sprovođenje istraživanja čiji su rezultati prikazani u radu. Naime, kako muzički sadržaji nisu propisani, odnosno nisu precizirane odgovarajuće pesme, muzičke igre, kompozicije namenjene slušanju i sviranju na dečjim instrumentima, a dečje muzičko stvaralaštvo kao posebna oblast rada je potpuno izostavljeno, vaspitači se u odabiru uglavnom snalaze prema ličnom nahodjenju. Neka istraživanja takođe pokazuju da vaspitači muzičke sadržaje biraju spram određenih tematskih celina koje realizuju sa decom, što može dovesti do pogrešnih izbora muzičkih sadržaja, koji nisu prilagođeni dečjim muzičkim sposobnostima, posebno kada ih preuzimaju sa Interneta (Nikšić i Zukorlić 2017). Navedeni pristup u praksi ne dovodi do željenih efekata, a može uticati i na „gušenje muzičkih potencijala“. Čini se da uočene teškoće mogu u većoj meri dobiti na zamahu, ako se uzme u obzir aktuelna koncepcija predškolskog programa „Godine uzleta“, prema kojoj se aktivnosti realizuju u odnosu na zainteresovanost dece za određene sadržaje (Pravilnik o osnovama programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja – Godine uzleta 2018). Problemi vezani za taj pristup sadržani su u pitanjima da li će biti povoda i „provokacija“ od strane vaspitača za dečju „začudnost“ i aktivnosti u funkciji razvijanja muzičkih potencijala dece, da li su vaspitači dovoljno osposobljeni za sviranje na nekom instrumentu, da li poznaju zakonitosti razvoja specifičnih muzičkih sposobnosti dece i mogućnosti prilagođavanja sadržaja aktuelnim i individualnim muzičkim sposobnostima? Područja kompetentnosti vaspitača za neposredan rad sa decom, razvijanje saradnje i zajednice učenja i razvijanje profesionalne prakse su konkretizovana kroz dimenzije znanja, umenja i vrednosti u Pravilniku o standardima kompetencija za profesiju vaspitača i njihovog profesionalnog razvoja (Sl. glasnik RS 27/18).

Muzičke aktivnosti u integrisanom predškolskom programu ne mogu se jasno izdvojiti od ostalih vidova dečjih iskustava i povezanije su sa njima mnogo više nego u bilo kom drugom periodu njegovog razvoja (Duh 2009; Slunjski 2011). Muzika je ne samo izvor muzičkog razvoja deteta, već i sredstvo njegovog ukupnog stvaralačkog kao i sazajnog, socijalnog, emocionalnog i psihomotornog ispoljavanja (Slunjski 2011). Holistički razvoj dece mora biti metodički podržan u skladu sa uzrastom i individualnim mogućnostima, a aktivnosti i složenost zadataka se diferenciraju zavisno od razlika u psihofizičkom razvoju.

Muzička darovitost u najmlađem uzrastu ispoljava se u sluhu, ritmu i pevanju. Da bi se pomoglo deci u ispoljavanju potencijala, sredina u kojoj se dete nalazi treba da poznaje prirodu darovitosti. Naime, muzičkoj darovitosti koja se javlja ranije od nekih drugih vrsta darovitosti treba omogućiti identifikaciju, podršku i podsticaj u vođenju muzičkog razvoja (Klemenović i Andre 2008). Uloga vaspitača, a kasnije i učitelja je veoma značajna u otkrivanju i podršci ukupne darovitosti (Popović, Milosavljević i Lazović 2016), a svaka preuranjena i nevešta procena muzički razvoj može inhibirati.

U cilju razvijanja muzičkih kompetencija – muzičke inteligencije, talenta i stvaralaštva – u predškolskoj ustanovi muzičko obrazovanje mora biti celishodno i sistemizovano (Kurt 2021), a posebno u okviru projektnog/integrisanog učenja (Pavlović-Breneselović i Krnjaja 2017) potrebno je voditi računa da deca češće budu u kontaktu sa adekvatnim muzičkim sadržajima, koji će provocirati njihovo muzičko izražavanje. Ključno je da sadržaji budu pažljivo odabrani, jednostavnih formi, kraćeg trajanja, prilagođeni glasovnim mogućnostima dece i njihovom stepenu psihofizičkog razvoja, kako bi imali razvojni efekat. Pažnja vaspitača treba da bude usmerena na praćenje zainteresovanosti dece za muzičke sadržaje, načine muzičkog izražavanja i stvaralaštva. Povoljne forme su brojalice, kratke vokalne melodije i instrumentalne fraze na dečjim instrumentima, kao i osmišljeni pokreti uz muziku. Na taj način vaspitač prati individualna interesovanja i napredak dece te shodno tome bira adekvatne muzičke sadržaje za provociranje muzičkih potencijala, čime doprinosi ne samo razvoju muzičkih sposobnosti, već utiče na sveukupnu kompetentnost i dobrobit svakog deteta (Pravilnik o osnovama programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja – Godine uzleta 2018).

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

2.1. Predmet i problem istraživanja

Predmet našeg istraživanja su muzičke sposobnosti dece predškolskog uzrasta, praćene kroz eksperimentalnu proveru primene optimalne pedagoške podrške. Problem, odnosno, centralno istraživačko pitanje u radu glasi: Da li povezivanje optimalnog pedagoškog pristupa sa aktuelnim nivoom razvijenosti muzičkih sposobnosti dece predškolskog uzrasta pozitivno utiče na njihov dalji razvoj?

2.2. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je stoga bio izvršiti procenu razvijenosti muzičkih sposobnosti dece u predškolskom uzrastu, s obzirom na uticaj izbora muzičkih sadržaja i njihove adekvatne pedagoške operacionalizacije prilikom realizacije aktivnosti.

2.3. Zadaci istraživanja

1. Izvršiti procenu obima glasa dece eksperimentalne i kontrolne grupe na predškolskom uzrastu;
2. Izvršiti procenu sposobnosti reprodukovanja ritmičkih sklopova bez melodije, kao i istih ritmičkih sklopova sa melodijom kod dece eksperimentalne i kontrolne grupe na predškolskom uzrastu;
3. Izvršiti procenu sposobnosti reprodukovanja melodijsko-ritmičkih motiva sa i bez teksta kod dece eksperimentalne i kontrolne grupe;
4. Izvršiti procenu sposobnosti reprodukovanja jednog tona zadatog akorda kod dece eksperimentalne i kontrolne grupe;
5. Izvršiti proveru postojanja značajne statističke razlike u nivou razvijenosti muzičkih sposobnosti između inicijalnog i finalnog testa, odnosno, nakon uvođenja eksperimentalnog programa.

2.4. Hipoteze istraživanja

Opšta hipoteza pretpostavlja da pravilan izbor sadržaja i njihova pedagoška operacionalizacija, shodno aktuelnim dečjim muzičkim sposobnostima i uzrastu, pozitivno utiču na dalje razvijanje muzičkih sposobnosti dece predškolskog uzrasta.

Specifične hipoteze:

- X 1. Pretpostavlja se da obim dečjeg glasa obuhvata tonove od c^1 do c^2 ;
- X 2. Pretpostavlja se da deca sa uspehom mogu reprodukovati ritmičke sklopove bez melodije i iste ritmičke sklopove sa melodijom;
- X 3. Pretpostavlja se da deca sa uspehom mogu reprodukovati melodijsko-ritmičke motive sa i bez teksta;
- X 4. Pretpostavlja se da deca sa uspehom mogu reprodukovati jedan ton zadatog akorda;
- X 5. Pretpostavlja se da nakon uvođenja eksperimentalnog programa postoji značajna statistička razlika između inicijalnog i finalnog testa u pogledu bolje razvijenosti muzičkih sposobnosti;

2.5. Populacija i uzorak istraživanja

Populaciju istraživanja su činila deca pripremnog predškolskog uzrasta, a ukupan uzorak istraživanja je činilo 118 dece pripremljene predškolske grupe (od 6 do 7 godina) iz vrtića „Veselo Detinjstvo” u Raški, 58 ili 49,15% u eksperimentalnoj i 60 ili 50,85% u kontrolnoj grupi.

Od ukupnog broja dece koja su obuhvaćena uzorkom, 68 ili 57,63% činili su dečaci, a 50 ili 42,37% devojčice. Struktura uzorka prema polu u eksperimentalnoj grupi u odnosu na ukupan broj ispitanika je sledeća: 27,97% dečaci, a 21,19% devojčice. Struktura uzorka prema polu u kontrolnoj grupi u odnosu na ukupan broj ispitanika je sledeća: 29,66% dečaci, a 21,9% devojčice.

2.6. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja

U istraživanju je korišćena eksperimentalna metoda sa paralelnim grupama, metoda teorijske analize i deskriptivna metoda. Istraživanje je realizovano tehnikama posmatranja i testiranja. Testiranje je sprovedeno upotrebom testa za ispitivanje muzičkih sposobnosti (Terzić i Sudzilovski 2004). Test se sastojao od šest zadataka kojima se utvrđuju muzičke sposobnosti dece kroz ritmičke primere sa i bez melodije, melodijsko-ritmičke primere sa i bez teksta, reprodukovanja jednog tona zadatog akorda kao i pevanja pesme po izboru u odgovarajućem tonalitetu.

2.7. Varijable istraživanja

Nezavisna varijabla istraživanja obuhvatala je sadržaje koji su didaktičko-metodički prilagođeni odgovarajućim (realnim) muzičkim sposobnostima (ambitus, muzički ritam i melodija), a zavisna varijabla predstavljena je stepenom razvijenosti muzičkih sposobnosti dece koji se manifestuje kroz obim glasa; sposobnost reprodukovanja ritmičkih motiva sa i bez melodije; sposobnost reprodukovanja melodijsko-ritmičkih motiva sa i bez teksta; sposobnost reprodukovanja jednog tona akorda, nakon eksperimentalnog programa.

2.8. Tok istraživanja

Inicijalni test muzičkih sposobnosti radilo je 118 dece pripremljene grupe predškolskog uzrasta, nakon čega je, u cilju utvrđivanja razlika u postignućima na testu između

eksperimentalne i kontrolne grupe, izvršeno upoređivanje prosečnog broja ostvarenih bodova. Pomoću t-testa utvrđeno je da u inicijalnom merenju ne postoje statistički značajne razlike u broju tonova koje deca eksperimentalne i kontrolne grupe mogu pevati ($t = 1,394$, $p = 0,166$). Upoređujući prosečan broj bodova za svaki zadatak pojedinačno od drugog do šestog, utvrđeno je, takođe pomoću t-testa, da ne postoje statistički značajne razlike u prosečnim rezultatima drugog, trećeg, četvrtog, petog i šestog zadatka između eksperimentalne i kontrolne grupe

2. zadatak – $t = 0,803$, $df = 116$, $p = 0,424$
3. zadatak – $t = 0,332$, $df = 111,527$, $p = 0,741$
4. zadatak – $t = 0,375$, $df = 116$, $p = 0,708$
5. zadatak – $t = 0,052$, $df = 111,347$, $p = 0,959$
6. zadatak – $t = 0,152$, $df = 116$, $p = 0,87$.

Upoređujući rezultate inicijalnog testa u celini (od drugog do šestog), ustanovljeno je pomoću t-testa da ne postoje statistički značajne razlike u ukupnim rezultatima testa u inicijalnom merenju između eksperimentalne i kontrolne grupe ($t = 0,474$, $df = 112,2$, $p = 0,637$). Nakon što je ustanovljeno da ne postoji statistički značajna razlika između kontrolne i eksperimentalne grupe uveden je eksperimentalni program u trajanju od šest meseci. Nakon toga je sprovedeno merenje muzičkih sposobnosti dece finalnim testom, individualno sa svakim ispitanikom.

2.9. Eksperimentalni program

Cilj eksperimentalnog programa bio je utvrđivanje mogućnosti razvoja muzičkih sposobnosti, uz prilagođavanje muzičkih sadržaja muzičkim sposobnostima dece, a u okviru postojeće organizacije rada. Program se razlikovao od postojeće organizacije rada samo u prilagođenosti muzičkih sadržaja muzičkim sposobnostima (opsegu glasa) utvrđenim inicijalnim merenjem.

Deca eksperimentalne grupe bila su podvrgnuta eksperimentalnom radu, a deca kontrolne grupe su radila na ustaljen način. Broj aktivnosti, sadržaji, metode i oblici rada eksperimentalnog programa usklađeni su sa ciljevima i zadacima muzičkog vaspitanja u pripreмноj predškolskoj grupi. Program je sproveden u okviru redovnih usmerenih aktivnosti. Usmerene aktivnosti muzičkog vaspitanja nisu mogle biti izvođene u kontinuitetu dva puta nedeljno, već su realizovane jednom nedeljno u trajanju od 30 minuta u periodu od šest meseci. Drugu usmerenu aktivnost muzičkog

vaspitanja, predviđenu planom i programom, realizovali su vaspitači, pri čemu im nije sugerisano na koji način i kojim sadržajima će ih realizovati. Procenjeno je da je dvadeset usmerenih aktivnosti muzičkog vaspitanja za šestomesečni period optimalan broj aktivnosti, nakon koga se može sprovesti finalni test radi utvrđivanja delovanja eksperimentalnog programa na razvoj muzičkih sposobnosti.

Sadržaje eksperimentalnog programa činile su: brojalice, pesme, muzičke igre, sviranje na dečjim muzičkim instrumentima, slušanje muzike i dečje muzičko stvaralaštvo. Pod rukovodstvom muzičkog pedagoga, pri izboru se vodilo računa da sadržaji tematski odgovaraju, da su zanimljivi i pristupačni, da ih deca mogu doživeti i razumeti i prvenstveno da su prilagođeni podsticanju razvoja muzičkih sposobnosti dece predškolskog uzrasta. Prilagođenost muzičkim sposobnostima ogledala se u biranju sadržaja koji odgovaraju obimu dečjeg glasa, koji je utvrđen inicijalnim testom sa ciljem širenja opsega a samim tim i uticaja na razvoj njihovih ostalih muzičkih sposobnosti. Muzičke sposobnosti obuhvataju skup specifičnih sposobnosti (osećaj za visinu tona, osećaj za ritam, muzička memorija, harmonski sluh, sposobnost estetskog doživljavanja muzike) koje predstavljaju fundamentalni element razvoja muzičkog talenta. U našem istraživanju pod ovim pojmom biće obuhvaćeni ambitus, muzički ritam i melodija.

Muzičke aktivnosti su koncipirane tako da su odgovarajuće vežbe disanja i raspevavanja prethodile obradi muzičkog sadržaja. Muzički sadržaji (pesme, muzičke igre) imali su adekvatnu akordsku pratnju. Slušanje muzike je bilo zastupljeno u četrnaest muzičkih aktivnosti u završnom delu. Dečje muzičko stvaralaštvo obuhvaćeno je kroz pet aktivnosti, takođe u završnom delu, pri čemu su sa decom realizovane plesne improvizacije, improvizacije sviranja na dečjim instrumentima i stvaralačko pevanje.

Nakon dobijenih rezultata inicijalnog testa muzičkih sposobnosti eksperimentalni program je započeo uvođenjem sadržaja čiji obim odgovara najnižem nivou muzičkog postignuća. Za gornju granicu opsega određen je samo ton e¹. Rad je započeo sa jednostavnim pesmama u obimu terce (d¹–f¹) u cilju proširivanja opsega glasa i razvijanja ostalih muzičkih sposobnosti. U toku eksperimentalnog programa osluškivana je dečja interpretacija, a u skladu sa rezultatima uključivani su sadržaji čiji je obim melodije bio proširen. Sadržaji eksperimentalnog programa: 1. pesma *Resavo, vodo 'ladna* (Pavlović 2013), 2. brojalica *Nikolica peca* (Sudzilovski 2003), 3. pesma *Mi idemo preko polja* (Pavlović 2013), 4. i 5. pesma i muzička igra *Ja posejah lubenice* (Bratić, Filipović 2001), 6. i 7. pesma i sviranje na dečjim muzičkim instrumentima *Farba Mića vrata* (Cvetković, Mihaljica 1997), 8. pesma *Dobro večer*

susedice (Vasiljević, Stojanović, Drobni 2004), 9. pesma *Zec kopa repu* (Vasiljević, Stojanović, Drobni 2004), 10. pesma *Razgranala grana jorgovana* (Pavlović 2013), 11. brojalica *Šete, pete* (Pavlović 2013), 12. muzička igra *Izgubljeno pile* (Vasiljević 2000), 13. pesma *Avanture maloga Ju-ju* (Vasiljević 2003), 14. pesma *Semafor* (Hiba 1973), 15. igra sa pevanjem *Mali ples* (Jablanov 2005), 16. brojalica *Nije lako* (Ivanović, Grujić, Stevanović 2003), 17. pesma *Pekar* (Ječmenić 2015), 18. pesma *Na kiši* (Sudzilovski 2003), 19. brojalica *Kiša i mrav* (Stojanović 1996), 20. pesma *U Milice duge trepavice* (Pavlović 2013).

Muzički sadržaji (pesme, brojalice) su, pored navedenih aktivnosti muzičkog vaspitanja, imali primenu i u realizaciji usmerenih aktivnosti formiranja matematičkih pojmova i upoznavanja okoline. Ti isti sadržaji u okviru slobodnih aktivnosti prilagođeni su i realizovani uz sviranje na dečjim muzičkim instrumentima. Muzički sadržaji usmerenih aktivnosti formiranja matematičkih pojmova i upoznavanja okoline: *Krug, Pravougaonik, Trougao, Kvadrat* (Paunović, Rašković, Gajtanović 2018), *Španija, Jeremije u polje* (Rašković 2019).

2.10. Statistička obrada podataka

Prilikom obrade podataka korišćeni su statistički postupci deskriptivne statistike, aritmetička sredina, standardna devijacija i t-test.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

Dobijeni rezultati istraživanja su prikazani kroz rezultate svih testiranih elemenata pojedinačno, u okviru odgovarajućih zadataka.

Prvi zadatak je bio usmeren na procenu obima glasa dece pripremljene predškolske grupe. Utvrđivanje obima glasa sprovedeno je pevanjem poznate pesme po izboru ispitanika. Kod određivanja obima odabrane pesme transponovane su u odgovarajuće tonalitete.

Tabela 1. Donja granica opsega dečjeg glasa na inicijalnom merenju

Donja granica opsega	Eksperimentalna		Kontrolna	
	f	%	f	%
c ¹	3	5,17%	9	15,00%
h	19	32,76%	34	56,67%
a	33	56,90%	15	25,00%
g	3	5,17%	1	1,67%
Svega	58	100%	60	100%

Tabela 2. Donja granica dečjeg glasa nakon finalnog merenja

Donja granica opsega	Eksperimentalna		Kontrolna	
	f	%	f	%
c ¹	3	5,17%	9	15,25%
h	18	31,03%	33	55,93%
a	34	58,62%	16	27,12%
g	3	5,17%	1	1,70%
Svega	58	100%	59	100%

Upoređivanjem rezultata inicijalnog i finalnog merenja zapaža se da su promene zanemarljive i da napredak kontrolne grupe u finalnom merenju ne zaostaje za eksperimentalnom. Sagledavanjem rezultata obima glasa u finalnom merenju zapaža se da najveći broj dece obe grupe peva ton a¹ iz male oktave, i ton h iz male oktave kao donju granicu (Tabela 1, Tabela 2).

Gornja granica dečjeg glasa nakon finalnog merenja ukazuje na najveći pomak u mogućnosti pevanja tona a¹ u obe grupe u odnosu na inicijalno merenje. U razvoju gornje granice opsega postoji napredak u obe grupe (Tabela 3, Tabela 4).

Tabela 3. Gornja granica dečjeg glasa na inicijalnom merenju

Gornja granica opsega	Eksperimentalna		Kontrolna	
	f	%	f	%
c ²			5	8,33%
h ¹	2	3,45%	2	3,33%
a ¹	8	13,80%	19	31,70%
g ¹	16	27,60%	16	26,70%
fis ¹	1	1,72%		
f ¹	24	41,40%	15	25,00%
e ¹	7	12,06%	2	3,33%
Svega	58	100%	60	100%

Tabela 4. Gornja granica dečjeg glasa nakon finalnog merenja

Gornja granica opsega	Eksperimentalna		Kontrolna	
	f	%	f	%
c ²	2	3,44%	6	10,20%
h ¹	2	3,44%	1	1,70%
a ¹	13	22,41%	23	39,00%
g ¹	16	27,60%	13	22,00%
f ¹	20	34,50%	14	23,70%
e ¹	5	8,61%	2	3,40%
Svega	58	100%	59	100%

Napredak kontrolne grupe ne zaostaje za eksperimentalnom, što nije u skladu sa očekivanjima. Fišerov tačan pokazatelj verovatnoće (Fisher's Exact Test) je pokazao da nema statistički značajnih razlika između grupa u kretanju opsega u okviru očekivanog (značajnost iznosi 0,272).

Nakon finalnog merenja primećen je pomak u broju tonova koji deca eksperimentalne grupe mogu pevati u odnosu na kontrolnu grupu. Manje od šest tonova u eksperimentalnoj grupi peva devet ili 15,52%, a u kontrolnoj 14 ili 23,73% ispitanika. Broj dece koja pevaju šest i više tonova u eksperimentalnoj grupi iznosi 49 ili 84,48% a u kontrolnoj 45 ili 76,27%. Postoji napredak u rezultatima eksperimentalne grupe u odnosu na kontrolnu nakon eksperimentalnog rada. Kada je u pitanju broj tonova koje deca mogu pevati, upoređivanjem rezultata finalnog merenja između grupa pomoću t-testa ustanovljeno je da ne postoje statistički značajne razlike u finalnom merenju broja otpevanih tonova između eksperimentalne i kontrolne grupe ($t = 0,333$, $p = 0,740$). Razlog za ovakav rezultat upućuje da period u kome se odvijao eksperimentalni program nije dovoljno dug da bi se unapredio razvoj obima glasa. U razvijanju muzičkih sposobnosti ne treba staviti akcenat samo na rad sa decom pripremljene predškolske grupe, već sa decom treba raditi odmah po dolasku u vrtić.

Drugi zadatak istraživanja se odnosio na procenu sposobnosti reprodukovanja ritmičkih sklopova bez melodije i sa melodijom dece pripremljene predškolske grupe, u eksperimentalnoj i kontrolnoj grupi. Pri proveru ritmičkih sposobnosti odabrano je šest ritmičkih primera bez melodije koji su deci prikazani kroz manuelno izvođenje udarom olovke u sto ili udarom dlana o dlan. Za prva tri primera očekivano je da će dečji odgovori biti najuspešniji jer se sastoje od jednostavnih ritmičkih kombinacija četvrtina i osmina. Kroz četvrti primer trebalo je sagledati mogućnost primene četvorodelne podele, petim primerom mogućnost primene dve šesnaestine i osmine, a u šestom primeru data je četvrtinska pauza da bi se videlo koliko njih uočava prekid ritmičkog toka. Nakon finalnog merenja muzičkih sposobnosti dece pripremljene

predškolske grupe izvršeno je upoređivanje rezultata reprodukovanja ritmičkih primera bez melodije na inicijalnom (Tabela 5) i finalnom merenju (Tabela 6).

Tabela 5. Mogućnost reprodukovanja kratkih ritmičkih primera na inicijalnom merenju

Grupa	Broj dece	Broj bod.	1. primer		2. primer		3. primer		4. primer		5. primer		6. primer	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Kontrolna	60	0	5	8,33	26	43,33	40	66,77	25	41,77	12	20,00	31	51,77
		1	55	91,77	34	56,77	20	33,33	35	58,33	48	80,00	29	48,33
Eksperiment.	58	0	3	5,17	30	51,72	41	70,70	20	34,50	17	29,31	37	63,79
		1	55	94,83	28	48,28	17	29,30	38	65,50	41	70,69	21	36,21

Tabela 6. Mogućnost reprodukovanja kratkih ritmičkih primera nakon finalnog merenja

Grupa	Broj dece	Broj bod.	1. primer		2. primer		3. primer		4. primer		5. primer		6. primer	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Kontrolna	60	0	4	6,67	21	35,00	36	60,00	23	38,33	11	18,33	29	48,33
		1	56	93,33	39	65,00	24	40,00	37	61,67	49	81,67	31	51,67
Eksperiment.	58	0	-	-	14	24,14	20	34,48	13	22,41	7	12,06	18	31,03
		1	58	100,0	44	75,86	38	65,52	45	77,59	51	87,94	40	68,97

Na osnovu rezultata reprodukovanja kratkih ritmičkih primera nakon inicijalnog merenja može se uočiti da su obe grupe uspešno reprodukovale prvi, četvrti i peti primer. Najmanje pozitivnih odgovora dato je u trećem i šestom ritmičkom primeru (Tabela 5). Ovakav rezultat verovatno proizilazi iz toga što deca nisu naviknuta na manuelno izvođenje ritma, pa na ovom uzrastu drugačije shvataju i reaguju na muziku. Ritmički primeri su bili prilično jednostavni, pa je bilo očekivano da daju uspešnije odgovore, posebno na prva tri primera.

Posmatrajući rezultate nakon finalnog merenja uočeno je da je eksperimentalna grupa postigla veliki napredak koji se ne može pripisati samo sazrevanju, već i učenju. Eksperimentalna grupa je uspešno reprodukovala svih šest primera u okviru drugog zadatka. (Tabela 6). Posmatrajući rezultate kontrolne grupe, nakon finalnog merenja, primećuje se da je najmanje pozitivnih odgovora dato u trećem i šestom primeru (Tabela 6). Nakon upoređivanja rezultata inicijalnog i finalnog merenja nameće se zaključak da su rezultati kontrolne grupe u ovom zadatku ipak više posledica sazrevanja nego učenja. Pretpostavlja se da je deci način ispitivanja bio neuobičajen i teži nego način ispitivanja ritma sa melodijom, što je uslovalo dobijene rezultate.

Radi utvrđivanja na koje ritmičke zadatke deca najbolje reaguju, pored ritma bez melodije, dati su i ritmički primeri sa melodijom. Predstavljani su isti ritmički primeri sa utvrđenim melodijama. Deca su ove zadatke ponavljala pevajući, pri čemu je ritam ocenjivan kao primaran, dok je melodija bila nebitna. Upoređivanjem rezultata inicijalnog i finalnog merenja muzičkih sposobnosti pri reprodukovanju ritma sa

melodijom, može se zaključiti da je eksperimentalna grupa pokazala veliki napredak (Tabela 7, Tabela 8).

Tabela 7. Mogućnost reprodukovanja ritmičkih primera sa melodijom na inicijalnom merenju

Grupa	Broj dece	Broj bod.	1. primer		2. primer		3. primer		4. primer		5. primer		6. primer	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Kontrolna	60	0	1	1,67	21	35,00	35	58,33	18	30,00	10	16,67	22	36,67
		1	59	98,33	39	65,00	25	41,67	42	70,00	50	83,33	38	63,33
Eksperiment.	58	0	0	0	20	34,48	39	67,24	18	31,03	7	12,07	25	43,10
		1	58	100,0	38	65,52	19	32,75	40	68,97	51	87,93	33	56,90

Tabela 8. Mogućnost reprodukovanja ritmičkih primera sa melodijom nakon finalnog merenja

Grupa	Broj dece	Broj bod.	1. primer		2. primer		3. primer		4. primer		5. primer		6. primer	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Kontrolna	60	0	3	5,00	17	28,33	31	51,67	16	26,67	11	18,33	22	36,67
		1	57	95,00	43	71,67	29	48,33	44	73,33	49	81,67	38	63,33
Eksperiment.	58	0	-	-	9	15,52	20	34,48	11	18,97	3	5,17	16	27,59
		1	58	100,0	49	84,48	38	65,52	47	81,03	55	94,83	42	72,41

Eksperimentalna grupa u inicijalnom merenju jedino u trećem primeru nije postigla uspešan rezultat. Nakon eksperimentalnog rada pokazuje se veliki napredak u rezultatima. Rezultati finalnog testiranja su za 14,36% uspešnji u odnosu na inicijalno merenje (Tabela 8).

Kontrolna grupa u inicijalnom merenju kao i eksperimentalna samo u trećem primeru nije postigla uspešan rezultat. Treći primer sadržao je jednostavan ritam (četvrtine i osmine) u opsegu d¹-f¹ što ne bi trebalo da predstavlja problem pri reprodukciji. Rezultati finalnog merenja pokazuju zanemarljiv napredak u drugom, trećem i četvrtom primeru. Rezultat u šestom primeru je nepromenjen u odnosu na inicijalno merenje, a ono što je neobično jeste slabiji učinak pri reprodukciji prvog i petog primera (Tabela 8).

Treći zadatak se odnosio na procenu sposobnosti reprodukovanja melodijsko-ritmičkih motiva sa i bez teksta. Za istraživanje sposobnosti pevanja melodijskih motiva na neutralni slog dato je osam primera koji sadrže durski trihord, silazni durski pentahord, durski kvintahord, uzlazni molski pentahord, skok male terce na niže, durski tetrahord, skok čiste kvarte na niže i polustepen na niže. Kako bi sva deca

mogla što bolje da odgovore na zadatke motivi su transponovani u tonalitete koji odgovaraju dečjim opsezima individualno. Sagledavanjem rezultata inicijalnog merenja uočava se da od osam melodijskih motiva samo jedan (šesti primer) je uspešno reprodukovano (Tabela 9).

Tabela 9. Mogućnost reprodukovanja melodijskih motiva na inicijalnom merenju

G r u p a	Br. dece	Br. bod.	1. primer		2. primer		3. primer		4. primer		5. primer		6. primer		7. primer		8. primer	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
			K	60	0	27	45,00	33	55,00	46	76,67	38	63,33	37	61,67	17	28,33	40
		1	33	55,00	27	45,00	14	23,33	22	36,67	23	38,33	43	71,67	20	33,33	37	61,67
E	58	0	32	55,17	27	46,55	40	68,97	39	67,24	28	48,28	22	37,93	43	74,14	30	51,72
		1	26	44,83	31	53,45	18	31,03	19	32,76	30	51,72	36	62,07	15	25,86	28	48,28

Tabela 10. Mogućnost reprodukovanja melodijskih primera nakon finalnog merenja

G r u p a	Br. dece	Br. bod.	1. primer		2. primer		3. primer		4. primer		5. primer		6. primer		7. primer		8. primer	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
			K	60	0	24	40,00	29	48,33	40	66,67	34	56,67	35	58,33	16	26,67	37
		1	36	60,00	31	51,67	20	33,33	26	43,33	25	41,67	44	73,33	23	38,34	34	56,67
E	58	0	15	25,86	23	39,66	35	60,34	23	39,66	26	44,83	11	18,97	32	55,17	17	29,31
		1	43	74,14	35	60,34	23	39,67	35	60,34	32	55,17	47	81,03	26	44,83	41	70,69

Nakon finalnog merenja uočen je napredak u obe grupe. Eksperimentalna grupa je postigla bolje rezultate na svim zadacima u odnosu na rezultate inicijalnog merenja. Ova grupa je od početnih 43,75% pozitivnih odgovora na inicijalnom merenju, dostigla 60,80% pozitivnih odgovora na finalnom merenju ili razliku od 17,05% (Tabela 10).

Nakon finalnog merenja uočava se napredak i u rezultatima kontrolne grupe. Ova grupa je od početnih 45,62% pozitivnih odgovora, na inicijalnom merenju dostigla 49,80% na finalnom merenju, ili razliku od 4,18% (Tabela 9, Tabela 10). Razlika u postignutom uspehu između ove dve grupe je velika, što možemo pripisati pedagoškoj optimizaciji u radu sa decom iz eksperimentalne grupe. Rezultati istraživanja su u velikoj meri slični rezultatima istraživanja autorki Terzić i Sudzilovski (2004).

U finalnom merenju, kao i u inicijalnom, u cilju procene sposobnosti pevanja melodijskih motiva sa tekstem korišćeni su početni motivi nekih pesama modela za obradu tonova c¹, d¹, e¹, f¹, g¹, a¹.

Tabela 11. Mogućnost reprodukovanja melodijskih motiva sa tekstem na inicijalnom merenju

Grupa	Broj dece	Broj bod.	1. primer		2. primer		3. primer		4. primer		5. primer		6. primer	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Kontrolna	60	0	17	28,33	35	58,33	18	30,00	32	53,33	37	61,67	40	66,67
		1	43	71,67	25	41,67	42	70,00	28	46,67	23	38,33	20	33,33
Eksperiment.	58	0	29	50,00	39	67,24	14	24,14	33	56,90	32	55,17	27	46,55
		1	29	50,00	19	32,76	44	75,86	25	43,10	26	44,83	31	53,45

Tabela 12. Mogućnost reprodukovanja melodijskih motiva sa tekstem nakon finalnog merenja

Grupa	Broj dece	Broj bod.	1. primer		2. primer		3. primer		4. primer		5. primer		6. primer	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Kontrolna	60	0	15	25,00	29	48,33	16	26,67	28	46,67	35	58,33	35	58,33
		1	45	75,00	31	51,67	44	73,33	32	53,33	25	41,67	25	41,67
Eksperiment.	58	0	15	25,86	17	29,31	5	8,62	23	39,66	24	41,38	22	37,93
		1	43	74,14	41	70,69	53	91,48	35	60,34	34	58,62	36	62,07

U inicijalnom merenju je uočeno da su najuspešnije reprodukovani prvi i treći primer, te da je broj pozitivnih odgovora sve manji kako tonovi kojima primeri počinju idu na više (Tabela 11).

Nakon rada sa eksperimentalnom grupom pokazala se veća razlika u pevanju početnih motiva pesama modela. Širenjem obima, iako minimalnim, mogućnošću intoniranja većeg broja tonova porasla je sposobnost pevanja na korišćenim primerima. Eksperimentalna grupa je u ovom zadatku postigla značajan napredak. Početni uspeh na inicijalnom merenju iznosio je 50,00%, a na kraju je dostigao 69,55%, ili razliku od 19,55%. S druge strane, upoređivanjem rezultata kontrolne grupe na inicijalnom i finalnom merenju, zapažena je neznatna razlika od 5,92% (Tabele 11 i 12).

Četvrti zadatak istraživanja je bio usmeren na procenu sposobnosti reprodukovanja jednog tona zadatog akorda. Zadatak se sastojao od pevanja jednog od tri tona akorda koji deca reprodukuju nakon što ispitivač odsvira potpun akord. Dati su akordi na I, IV i V stupnju c-dura i I stupanj c-mola. Deca su u ovom zadatku u oba testiranja najčešće pevala zajednički ton veze I–IV i malu tercu c-mola što nam ukazuje na opažanje veza između akorada i zapažanje razlika u tonskom rodu. Rezultati se mogu dovesti u vezu sa istraživanjima Korigal i Trejnor (Corrigall & Trainor 2009) o mogućem ranijem razvoju harmonskog sluha pri ispitivanju muzičkih sposobnosti dece uzrasta od tri do šest godina.

Tabela 13. Mogućnost reprodukovanja jednog tona zadatog akorda na inicijalnom merenju

Grupa	Broj dece	Broj bod.	1. takt		2. takt		3. takt		4. takt	
			f	%	f	%	f	%	f	%
Kontrolna	60	0	30	50,00	36	60,00	35	58,33	20	33,33
		1	30	50,00	24	40,00	25	41,67	40	66,67
Eksperimentalna	58	0	28	48,28	31	53,45	24	41,38	36	62,07
		1	30	51,72	27	46,55	34	58,62	22	37,93

Tabela 14. Mogućnost reprodukovanja jednog tona zadatog akorda nakon finalnog merenja

Grupa	Broj dece	Broj bod.	1. takt		2. takt		3. takt		4. takt	
			f	%	f	%	f	%	f	%
Kontrolna	60	0	21	35,00	29	48,33	27	45,00	16	26,67
		1	39	65,00	31	51,67	33	55,00	44	73,33
Eksperimentalna	58	0	10	17,24	9	15,52	12	20,69	19	32,76
		1	48	82,76	49	84,48	46	79,31	39	67,24

Upoređivanjem rezultata inicijalnog i finalnog merenja primećuje se napredak u obe grupe. U eksperimentalnoj grupi početni rezultat merenja na inicijalnom testu iznosio je 48,70%, a na finalnom 78,50% uspešnih odgovora. Ukupan uspeh u napredovanju iznosi 29,80% (Tabele 13 i 14).

U kontrolnoj grupi početni rezultati merenja na inicijalnom testu iznosili su 49,60%, a na finalnom 55,75%, ili razliku u 6,15% uspešnih odgovora (Tabela 13, Tabela 14).

Peti zadatak je bio utvrđivanje statistički značajnih razlika između inicijalnog i finalnog testa nakon uvođenja eksperimentalnog programa u pogledu nivoa

razvijenosti muzičkih sposobnosti. Izvršeno je upoređivanje prosečnog broja bodova za svaki zadatak pojedinačno (od drugog do šestog) u finalnom merenju u eksperimentalnoj i kontrolnoj grupi kao i prosečnog broja bodova celog testa (od 2. do 6.) između eksperimentalne i kontrolne grupe. Jedino rezultat prvog zadatka ne potvrđuje početna očekivanja.

Tabela 15. T-test nezavisnih uzoraka za utvrđivanje razlika u finalnom merenju u prosečnim rezultatima svakog zadatka između eksperimentalne i kontrolne grupe i prosečnog broja bodova celog testa

	Grupa	N	M	SD	t test		
					t	df	Sig
II Mogućnost reprodukovanja kratkih ritmičkih primera - zbirno - svi primeri_FINALNO	Kontrolna	60	3.9333	1.67602	-2.833	116	0.005
	eksperimentalna	58	4.7586	1.47862			
III Mogućnost reprodukovanja istih ritmičkih primera sa melodijom - svi primeri - zbirno_FINALNO	Kontrolna	60	4.3333	1.62258	-2.361	113.673	0.020
	eksperimentalna	58	4.9828	1.35713			
IV Mogućnost reprodukovanja melodijskih motiva - svi primeri - zbirno_FINALNO	kontrolna	60	3.9833	2.19005	-2.051	116	0.043
	eksperimentalna	58	4.8621	2.45984			
V Mogućnost reprodukovanja melodijskih motiva sa tekstem - svi primeri - zbirno_FINALNO	kontrolna	60	3.3667	1.93072	-2,316	116	0,022
	eksperimentalna	58	4.1724	1.84617			
VI Pevanje jednog tona akorda - svi taktovi - zbirno_FINALNO	kontrolna	60	2.4500	1.14129	-3,224	116	0,002
	eksperimentalna	58	3.1379	1.17650			
SVI ZADACI - zbirno_FINALNO	kontrolna	60	18.0667	6.11435	-3,224	116	0,002
	eksperimentalna	58	21.9138	6.83973			

Pomoću t-testa je ustanovljeno da u finalnom merenju postoje statistički značajne razlike u prosečnim rezultatima svakog zadatka između eksperimentalne i kontrolne grupe. Nivo značajnosti za 2, 3, 4 i 5 zadatak 0,05, a za zadatak 6 0,01 (Tabela 15).

Pomoću t-testa je ustanovljeno i da u finalnom merenju postoje statistički značajne razlike između eksperimentalne i kontrolne grupe ($p=0,01$) u prosečnim rezultatima celog testa od 2. do 6. zadatka. Eksperimentalna grupa je u finalnom merenju postigla značajno bolje rezultate od kontrolne, kako za svaki zadatak od 2. do 6. posebno, tako i za celokupan test od 2. do 6. zadatka, što govori u prilog značajnosti primene predstavljenog eksperimentalnog programa u razvijanju muzičkih sposobnosti dece predškolskog uzrasta i njegovih razvojnih efekata.

ZAKLJUČAK

Sagledavajući napredak muzičkih sposobnosti eksperimentalne grupe, nakon rada po prilagođenom programu, zapaža se da je odgovarajuća pedagoška podrška, koja podrazumeva pravilan izbor i operacionalizaciju sadržaja, jedan od bitnih činilaca razvoja muzičkih sposobnosti i da je to faktor na koji se može uticati. Iz prikazanih rezultata može se zaključiti da je neophodno prilagoditi program koji bi bio u skladu sa trenutnim osobenostima muzičkih sposobnosti dece predškolskog uzrasta. Dobijeni rezultati su u velikoj meri slični rezultatima istraživanja autorki Terzić i Sudzilovski (2004). Programiranje muzičkih aktivnosti u predškolskom periodu bi trebalo da prati smernice vezane za izbor pesama za rad sa decom, koje moraju težinom biti prilagođene i adekvatno realizovane, kako bi se razvijale muzičke sposobnosti i darovitost. Na osnovu rezultata istraživanja može se zaključiti da je vaspitačima neophodna podrška pri radu sa decom u okviru realizacije muzičkih aktivnosti. Rešenje bi trebalo tražiti u angažovanju muzičkih saradnika, koji bi značajno doprineli osnaživanju kompetencija vaspitača za aktiviranje muzičkih potencijala dece i razvijanje darovitosti. Čini se da teškoću kod većine vaspitača predstavlja njihova nedovoljna osposobljenost za sviranje na nekom instrumentu i nepoznavanje zakonitosti razvijanja muzičkih potencijala. Pevanje dečjih pesama prema sopstvenim glasovnim dispozicijama, bez ikakve kontrole ili saznanja da li taj opseg odgovara grupi sa kojom radi, može biti ozbiljan propust i može inhibirati razvoj potencijala. U tom smislu rezultati istraživanja mogu doprineti jasnijem koncipiranju predmetnih sadržaja prilikom kreiranja studijskih programa za obrazovanje vaspitača u razvijanju kompetencija budućih vaspitača za razvijanje muzičkih sposobnosti i darovitosti dece.

Zapaženo je takođe da vaspitači sa decom najčešće obrađuju pesme i muzičke igre. Slušanje muzike, sviranje na dečjim muzičkim instrumentima, kao i stvaralačke aktivnosti ne realizuju se na pravilan didaktičko-metodički način ili su zapostavljene. Pri slušanju muzike pravo aktivno slušanje je veoma malo zastupljeno ili se kod nekih

vaspitača uopšte ne praktikuje. Deci se muzika često prezentuje pri jutarnjem prijemu ili uz gimnastičke vežbe, što može dovesti do toga da se deca navikavaju da na muziku ne obraćaju pažnju i da se ona u tom slučaju samo pasivno sluša, odnosno prelazi u rutinu. I sviranje na dečjim muzičkim instrumentima je nedovoljno zastupljeno, a nepostojanje dovoljnog broja dečjih instrumenata u predškolskoj ustanovi ne sme biti opravdanje za izostanak ove oblasti rada, jer deca sa vaspitačima mogu izraditi jednostavne ritmičke instrumente u okviru projektnih aktivnosti i učenja.

Učinjeni pregled poteškoća, a s druge strane prikaz dobrobiti za decu od adekvatne pedagoške podrške vaspitača u razvijanju muzičkih sposobnosti, kako je predstavljeno kroz eksperimentalni program, istovremeno ukazuje na pedagoške implikacije istraživanja. Uvažavanjem prikazanog pedagoškog pristupa u integrisanom učenju, u okviru koga valja veliku pažnju posvetiti razvijanju muzičkih kompetencija dece, utiče se istovremeno na celokupan razvoj ličnosti. Pored razvoja muzičkih potencijala deteta, istovremeno se utiče i na razvijanje saradnje, samopouzdanja, motivacije za vežbanje i učešće u muzičkim aktivnostima van predškolske ustanove i podstiče muzičko stvaralaštvo. Uvažavanje rezultata istraživanja posebno dobija na značaju u programskoj strukturi aktivnosti prema koncepciji „Godine uzleta“. S obzirom na to da se u okviru projektnog pristupa učenju vrši integracija sadržaja iz različitih oblasti, jedan od zadataka vaspitača je da decu „provocira“ muzičkim sadržajima, koji će za decu biti smisleni i značajno „vući“ njihov ukupan razvoj i darovitost. Buduća istraživanja treba usmeriti na ispitivanje zastupljenosti muzičkih sadržaja i načina njihove realizacije u novoj programskoj koncepciji projektnog učenja u predškolskoj ustanovi, kako zbog teškoća u realizaciji sa kojima se vaspitači suočavaju ne bi bili neopravdano nedovoljno zastupljeni.

LITERATURA:

1. Baucal, Aleksandar (2012), *Standardi za rani razvoj i učenje dece ranih uzrasta u Srbiji*, Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta i UNICEF, Beograd
2. Bratić, Tomislav, Ljiljana Filipović (2001), *Muzička kultura u razrednoj nastavi*, Priručnik za studente učiteljskog fakulteta i fakulteta umetnosti, Učiteljski fakultet u Jagodini, Fakultet umetnosti Priština, Jagodina – Priština
3. Corrigan, Kathleen Ann, Laurel Trainor (2009), "Effects of Musical Training on Key and Harmony Perception", *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1169(1), 164-168.

4. Cvetković, Vesna, Jasmina Mihaljica (1997), *Solfeđo za I razred šestogodišnje škole*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd
5. Duh, Matjaž (2009), *Interdisciplinarni pristup učenju: put ka kvalitetnijem obrazovanju deteta*, Grafika Zambelli, Rijeka
6. Grujić Garić, Gabrijela (2017), "The influence of the factors of heritage, environment, age and gender on the development of musical abilities of preschool children: Theoretical perspective", *Inovacije u nastavi - časopis za savremenu nastavu*, 30(4), 84-98.
7. Haroutounian, Joanne (2002), *Kindling the Spark: Recogniying and Developing Musical Talent*, Oxford University Press
8. Hiba, Nadežda (1973), *Za naše najmlađe*, Priručnik za vaspitače, učenike pedagoških akademija i nastavnike muzičkog vaspitanja, Nota, Knjaževac
9. Ivanović, Mirjana, Gabrijela Grujić, Ranko Stevanović (2003), *Muzičke igre*, Priručnik i audio kasete za rad sa decom predškolskog i ranog školskog uzrasta, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd
10. Jablanov, Nada (2005), *Narodne pesme i igre za decu, roditelje, vaspitače i učitelje*, Kreativni centar, Beograd
11. Ječmenić, Verica (2015), *Ja mogu – korak napred, Muzičke aktivnosti i vizuelni simboli u funkciji podsticanja razvoja dece*, Kreativni centar, Beograd
12. Klemenović, Jasmina, Lucia Andre (2008), "Podrška porodici u vođenju muzički darovite dece predškolskog uzrasta", u: *Zbornik radova sa 14. međunarodnog naučnog skupa "Porodica kao faktor podsticanja darovitosti"*, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Milailo Palov“, Vršac, 294-306.
13. Kurt, Serhat (2021), "Theory of Multiple Intelligences – Gardner", *Educational Technology*, Retrieved from <https://educationaltechnology.net/theoryof-multiple-intelligences-gardner/>
14. Matić, Emilija, Ksenija Mirković (1986), *Muzika i predškolsko dete*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd
15. Mirković Radoš, Ksenija (1996), *Psihologija muzike*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd
16. Michel, Paul (1973), "The Optimum Development of Musical Abilities in the First Years of Life", *The psychology of music*, 1, 14-20.
17. Mosing, Miriam, Guy Madison, Nansy Pedersen, Ralf Kuja-Halkola, Fredrik Ullén (2014), "Practice Does Not Make Perfect", *Psychological Science*, 25(9), 1795-1803.

18. McPherson, Gary, Aaron Williamon (2006), "Giftedness and talent", In: G. McPherson (Ed). *The Child As Musician: A Handbook of Musical Development*, Oxford University Press, 239-256.
19. Muratović, Lejla, Melvisa Musić (2017), "Oblici vaspitno-obrazovne podrške potencijalima darovitih učenika u razrednoj nastavi", *Inovacije u nastavi - časopis za savremenu nastavu*, 30(1), 96-107.
20. Nikšić, Naka, Mirsada Zukorlić (2017), "Internet u nastavi muzičke kulture mlađih razreda osnovne škole", u: Živorad Milenović, Slađana Vidosavljević (ur.), *Inovacije u vaspitanju i obrazovanju: Digitalizacija, inovativni programi i model*, Zbornik radova, Učiteljski fakultet u Prizrenu, Leposavić, 555-566.
21. Pavlović, Biljana (2013), *Vokalno-instrumentalna nastava*, Priručnik za student učiteljskog fakulteta, Učiteljski fakultet, Leposavić
22. Pavlović Breneselović, Dragana, Živka Krnjaja (2017), *Kaleidoskop - Osnove diversifikovanih programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja*, Institut za pedagogiju i andragogiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd
23. Paunović, Ljiljana, Božana Rašković, Zorica Gajtanović (2018), "Primena muzičkih sadržaja u usvajanju pojmova o geometrijskim oblicima u predškolskom uzrastu", u: *Zbornik radova sa X naučnog skupa Nauka i nastava danas*, Pedagoški fakultet, Bijeljina, 77-95.
24. Popović, Daliborka, Miloš Lazović, Žarko Milosavljević (2016), "Podrška razvijanju darovitosti u školskoj praksi", *Inovacije u nastavi - časopis za savremenu nastavu*, 29(3), 73-83.
25. *Pravilnik o osnovama programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja – Godine uzleta*, „Službeni glasnik RS”, br. 88/17 i 27/18 – dr. zakon, Beograd, <http://www.vaspitacns.edu.rs/predmet23.php/Godine%20uzleta.pdf>, preuzeto 24. 8. 2021.
26. *Pravilnik o standardima kompetencija za profesiju vaspitača i njihovog profesionalnog razvoja*, „Službeni glasnik RS“, br. 88/17 i 27/18, Beograd, <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2018/09/Pravilnik-o-standardima-kompetencija-za-profesiju-vaspita%C4%8Da-i-njegovog-profesionalnog-razvoja.docx>, preuzeto 18. 10. 2021.
27. Radojević, Tatjana, Zvezdan Arsić, Tatjana Kompirović (2019), "Teacher's Communicative Competence", *Research Journal of Applied Sciences*, 14, 219-225.
28. Radonjić, Slobodan (1992), *Psihologija učenja*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd

29. Radoš, Ksenija (2010), *Psihologija muzike*, Zavod za udžbenike, Beograd
30. Rašković, Božana (2019), *Činioci muzičkih sposobnosti dece Raškog okruga u predškolskom uzrastu*, doktorska disertacija, Univerzitet u Bijeljini, Akademija umjetnosti, Bijeljina
31. Slunjski, Edita (2011), *Kurikulum ranog odgoja-istraživanje i konstrukcija*, Školska knjiga, Zagreb
32. Stojanović, Gordana (1996), *Nastava muzičke kulture I-IV razreda osnovne škole*, Priručnik za učitelje i studente učiteljskog fakulteta, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd
33. Sudzilovski, Danijela (2003), *Muzičke osobnosti dece Zlatiborskog okruga u poslednjoj fazi ranog detinjstva*, magistarski rad, Učiteljski fakultet, Beograd
34. Terzi, Emeše, Danijela Sudzilovski (2004), *Osobnosti muzičkih sposobnosti dece zlatiborskog okruga u poslednjoj fazi ranog detinjstva*, Učiteljski fakultet, Užice
35. Vasiljević, Zorislava (2000), *Metodika muzičke pismenosti*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd
36. Vasiljević, Zorislava (2003), *Muzički bukvar*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd
37. Vasiljević, Zorislava, Gordana Stojanović, Tatjana Drobni (2004), *Muzička radionica*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd

PEDAGOGICAL SUPPORT IN THE DEVELOPMENT OF MUSICAL ABILITIES IN PRESCHOOL CHILDREN

Summary:

The paper starts by considering the factors that determine the development of musical abilities and emphasizes the role of adequate support within institutional music education. It references an adequate pedagogical approach in the choice of content and their didactic-methodological operationalization. In order to determine the importance of an adequate pedagogical approach in that sense, research was conducted on a sample of 118 preschool children in the preschool institution "Veselo detinjstvo" in Raska, ie, experimental verification of the impact of applying optimal didactic-methodological postulates in developing musical abilities. The results of the application of the experimental program showed positive effects in the development of musical abilities, in relation to the established practice, which implies stronger support of music pedagogues to educators. It is concluded that it is necessary to provide a better type of support to educators starting from initial education, and also through professional development, in order to adequately support children's musical potentials and talents, from the earliest age.

Keywords: pedagogical approach; preschool children; musical abilities; educator; experimental program

Adrese autorica
Authors' address

Daliborka Popović
Božana Rašković
Univerzitet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici
Učiteljski fakultet
daliborka.popovic@pr.ac.rs
bozana.raskovic@pr.ac.rs

